

12

**İtalyan Kaynaklarına
Göre Anadolu'da Yunan
Mezalimi (1919-1922)**

**Italian Sources on Greek
Atrocities in Anatolia
(1919-1922)**

Mevlüt Çelebi

İtalyan Kaynaklarına Göre Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922)

Mevlüt Çelebi*

Özet

Yunanistan, 15 Mayıs 1919'da Megali Idea hedefine ulaşmak ve Batı Anadolu topraklarını vatan yapmak için İzmir'i işgal etti. Türkler bakımından İzmir'in işgali diğer İtilaf devletlerinin işgalinden farklıydı. İşgalci yüzlerce yıl Türk yönetiminde yaşayan Yunanlılardı. Üstelik işgal kanlı bir şekilde yapıldı. Yunanistan da Türklerin kendi yönetiminde yaşamayı kabul etmeyeceklerini bildiği için şiddete dayalı bir işgal yönetimi kurdu. Türklere karşı keyfi öldürmeler, yaralamalar, hapse atma, tecavüz, hırsızlık, dinî değerlere hakaret gibi insanlık onuruyla bağdaşmayacak davranışlar sergiledi. Batı Anadolu'da Yunan ve İtalyan işgal bölgeleri sınırdaş olduğu için İtalyanlar tarafından Yunanlıların yaptığı her türlü kötülük kayıt altına alındı. Türkler Yunanlılardan gördükleri kötülükleri diğer Avrupa devletleri gibi İtalyanlara da şikâyet ettiler. Bunun yanı sıra İtalyanlar asker ve sivil yetkilileri tarafından yerinde tespit edilen Yunan mezalimini de kayıt altına aldılar. Bu yazıda sadece İtalyan makamları tarafından tespit edilen Yunan mezaliminden örnekler verildi. Yunanlıların Anadolu'da yaptıkları kötülükler İtalyan basınında da haber oldu. Bu gazetelerden de örnekler verildi. İtalyan kaynakları Yunanlıların yaptığı kötülükleri "Katliam", "Vahşet", "Gaddarlık", "Haydutluk" gibi kavramlarla tespit etmiştir. Karadan ve denizden komşu iki ülke olan Türkiye ve Yunanistan'ın iyi ilişkiler kurması iki tarafın da menfaatinindedir. Ancak bunun için karşılıklı samimiyet ve geçmişin geleceği ipotek altına almasına izin vermemek şarttır. Ancak Yunanistan'ın şu anki tavrı, Anadolu'da yaptığı insanlık suçu davranışları görmezden gelerek hem suçlu hem güçlü rolü oynamaktır. Tarafsız ve objektif olan İtalyan ve diğer İtilaf devletleri kaynaklarının tespit ettiği Yunan mezalimini ortaya koymak gerekli ve yararlıdır. Böylece Yunanistan'ın makul noktaya gelmesi umulur.

Anahtar Kelimeler

İzmir'in İşgali, Anadolu'da Yunan Mezalimi, Millî Mücadele, İtalya ve Türkiye, İtalya ve Yunanistan

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mevlutcelebi[at]yahoo.com, ORCID: 0000-0001-8244-661X

Italian Sources on Greek Atrocities in Anatolia (1919-1922)

Abstract

Greece occupied Izmir on May 15, 1919 in order to achieve its Megali Idea goal and to make Western Anatolia a homeland. For the Turks, the occupation of Izmir was different from the occupation of other Entente states. The invader was the Greeks who had lived under Turkish rule for hundreds of years. Moreover, the occupation was bloody. Greece, knowing that the Turks would not accept to live under its rule, established an occupation based on violence. It committed arbitrary killings, injuries, imprisonment, rape, theft, insulting religious values and other acts incompatible with human dignity against Turks. Since the Greek and Italian occupation zones in Western Anatolia were bordering each other, the Italians recorded all kinds of atrocities committed by the Greeks. Turks complained to the Italians as well as other European states about the atrocities they saw from the Greeks. In addition to this, the Italians also recorded the Greek atrocities identified on the spot by their military and civilian officials. In this article, only examples of Greek atrocities identified by Italian authorities are given. The atrocities committed by the Greeks in Anatolia were also reported in the Italian press. Examples from these newspapers were also given. Italian sources identified the atrocities committed by the Greeks with terms such as "Massacre", "Brutality", "Savagery", "Banditry". It is in the interest of both sides for Türkiye and Greece, two neighboring countries by land and sea, to establish good relations. For this, mutual sincerity and not allowing the past to mortgage the future are essential. However, the current attitude of Greece is to forget the crimes against humanity it committed in Anatolia. It is necessary and useful to reveal the Greek atrocities detected by the impartial and objective Italian and other Allied sources. In this way, it is hoped that Greece will reach a point of understanding.

Keywords

Occupation of Izmir, Greek Atrocities in Anatolia, National Struggle, Italy and Türkiye, Italy and Greece

1. Giriş

Yakın dönem Türk tarihinin dikkati çeken bir yönü de, Türklerin yaşadığı acılardır. Bu acıların en hafifi ocağından, vatanından uzak kalmak; en ağırı da insanlık onurundan uzak bir esareti yaşamış olmaktır. Türkler, Kafkaslardan Balkanlara, Adalardan Yakın Doğu'ya kadar geniş bir coğrafyadan Anadolu'ya yaptıkları göç hareketlerinde ağır kayıplar vermişlerdir. Kaybedilen savaşların sonucu olarak ve herhangi bir hazırlık için zaman olmadan yapılan göçlerde hedef, Anadolu topraklarına ulaşarak canlarını kurtarmaktır. Özellikle Balkan Savaşlarında art arda yaşanan hızlı yenilgiler, günümüzde devam eden acılar ve sonuçlar bırakmıştır. Ne var ki, mağlup olunan I. Dünya Savaşı'ndan sonra bu kez, Anadolu'da yaşayan Türkler de vatanlarını kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır.

Yunanlıların Anadolu topraklarına ayak bastıkları tarih olan 15 Mayıs 1919'dan, İzmir'i terk ettikleri 9 Eylül 1922'ye kadar geçen süre; Anadolu Türk halkının yaşadığı büyük acıların da tarihidir. Yunanlılar Anadolu'ya girerken de insanlık dışı uygulamalar yapmışlardır, Anadolu'dan sürülürken de. Bu bağlamda Yunanistan, geride bıraktığımız yüzyılın en kötü işgalcilerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Yunan askerlerinin ve kendileriyle iş birliği yapan yerli Rumların, Batı Anadolu bölgesindeki katliamları öylesine boyutlara ulaştı ki, onları Anadolu'ya gönderen İtilaf devletleri bile, vicdanlarını temizlemek için, bu mezalime sessiz kalamamışlardır. Nitekim İtalya'nın girişimleri sonucu Paris Barış Konferansı'nda 21 Temmuz 1919'da, Anadolu'daki durumu yerinde incelemesi için uluslararası bir komisyon kurulmasına karar vermişlerdir. Uluslararası Tahkik Heyeti'nin İtalyan üyesi General Alfredo Dall'Olio, incelemelerinden sonra İstanbul'daki İtalya Yüksek Komiseri Felice Maissa'ya bir telgraf göndermiştir. General Dall'Olio, "Aydın Vilayeti ve özellikle İzmir'de asayişin bozulmasının suçlusunun, Yunanlılar ve İzmir'e Mütarekenin 7. Maddesine dayanarak birlik çıkarmasına izin veren Müttefikler olduğunu"¹ yazmıştır.

Yunanlıların Anadolu'daki işgallerinin ve bu bağlamda Türk halkına yaptıkları mezalimin tam olarak ortaya konabilmesi için yabancı kaynakların kullanılması yararlı, hatta zorunludur. Bu çerçevede İtalyan arşivlerinin ayrı bir önemi vardır. İngiltere, Fransa ve Amerika, Yunan birliklerine İzmir'i işgal izni verirken, İtalya, İzmir I. Dünya Savaşı'nda imzalanan gizli antlaşmalarla kendisine vaat edildiği için itiraz etmiştir. Buna rağmen müttefiklerinin kararına karşı koyamayan İtalya, Türklere her türlü yardımı yaptığı gibi, Yunanlıların da her hareketini yakından takip etmiştir. Dolayısıyla; İngiltere, Fransa ve Amerika'nın, Yunan zulmünden dolayı kendi sorumluluklarını göz ardı etmek için subjektif davranmış olabilecekleri ihtimali uzak değildir. Buna karşılık İtalya; Yunan mezalimini belgelendirirken, bir yerde Yunanlıların İzmir'i işgal etmelerine karşı çıkmakta haklı olduğunu göstermiştir. Osmanlı Hükûmeti ve Anadolu Türk halkı İzmir'in işgaline ve Anadolu'daki Yunan zulmüne karşı tepkisini dünya kamuoyuna İtalya

¹ *Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri-Affari Politici, (ASDMAE-AP.) 1919-1930, Busta: (B.) 1646-7747.*

aracılığıyla duyurmuştur. İstanbul Hükûmeti ve Aydın Vilayeti, Anadolu'daki Yunan mezalimi hakkında İtalyanlara pek çok nota vermiştir. Biz burada sadece İtalyan askerî veya sivil makamlarının bizzat yaptıkları incelemelerle tespit ettikleri şiddet olaylarından örnekler vereceğiz.

Anadolu'daki İtalyan makamlarının Yunan mezalimi hakkında gönderdikleri yazıların konu kısmında "Massacri" (Katliamlar) "Atrocità" (Vahşet), "Eccidio" (Katliam) Crudelta (Gaddarlık), Brigantaggio Greco (Yunan Haydutluğu) ve "Atrocità Greche" (Yunan Vahşeti) gibi terimler kullanılmıştır. Bu terimler İtalyan basını tarafından da Yunan mezalimini ifade etmek için tercih edilmiştir.

2. 1919

Anadolu'daki Yunan işgalleri "mezalim" ile özdeşleştiği için İzmir ile başlamıştır. İtalyan kaynaklarını kullanarak İzmir'in işgalinde yaşananları ve Yunanlıların Anadolu'da Türklere uyguladığı mezalimi daha önce çeşitli yayınlarmızda inceledik.² Bu nedenle bu yazıda onlardan birkaç örnek verecek ve esas olarak Yunanlıların ve onlarla iş birliği yapan yerli Rumların Türklere uyguladıkları şiddeti yeni kaynaklar ışığında ele alacağız.

İzmir'de işgal sonrası süreci "Şimdiye kadar, ağırlıklı olarak Müslümanlardan oluşan dört yüzden fazla ölü var" diye özetleyen *Corriere d'Italia*, "Çoğunlukla Türk çarşısında olmak üzere, aralarında İtalyanlara ait olanların da bulunduğu Avrupalıların bazı dükkânları Rumlar tarafından pek çok hasar verilerek yağmalandı."³ diye yazmıştır. Başka bir İtalyan gazetesi *L'Idea Nazionale*, "Şehir Rumlar tarafından yağmalandı. Beş yüz Türk öldürüldü"⁴ başlıklı haberinde gelişmeleri duyururken; ertesini gün "İzmir'de Türk çocukları Yunanlılar tarafından katledildi" başlıklı haberinde şu satırlara yer verdi: "Yunanlıların Müslüman halka karşı uyguladıkları şiddet teyit edildi. Türk çocuklarının öldürüldüğü ve cesetlerinin denize atıldığına dair haber var. Böylesine bir zulüm tabii olarak Türklere daha çok kızdırıyor. Onların bir temsilcisi, Türklere Rumlar arasında yaşanan bu zor durumu hafifletmek için uluslararası bir komisyon kurulması talebinde bulundu."⁵

Yunan işgali ve şiddeti genişledikçe İtalyan gazetelerinin haberlerine yansımaya devam etti. Eridano imzasıyla *Il Tempo* gazetesinde yayınlanan "İzmir'deki Katliamlar" başlıklı bir makalede Yunan askerlerinin katliamlarının devam etmekte olduğu bildirildi. Gazeteci, Rumların, Ayvalık ve Foça'da Türklere evlerinden kovduklarını yazdı. Yunan

² Söz konusu çalışmalarımızdan şunlara bakılabilir: Mevlüt Çelebi, *İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922) Grek Massacre in Anatolia on Italian Archives Documents (1919-1922)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 2010; Mevlüt Çelebi, "İtalyan Arşiv Belgelerinde İzmir'in İşgali", XIV. Türk Tarih Kongresi, (9-13 Eylül 2002), *Kongreye Sunulan Bildiriler*, III, Ankara: TTK Yayını, 2006, s. 45-56; Mevlüt Çelebi, "İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi", XV. Türk Tarih Kongresi, (Ankara, 11-15 Eylül 2006), *Kongreye Sunulan Bildiriler*, 5, Ankara: TTK Yayını, 2010, s. 2335-2350; Mevlüt Çelebi, "Bir İtalyan Gazetecinin Kaleminden İzmir'in İşgali", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (İzmir'in İşgali Özel Sayısı), XIX (2019): 131-154.

³ *Corriere d'Italia*; 20 Maggio 1919.

⁴ *L'Idea Nazionale*, 20 Maggio 1919.

⁵ *L'Idea Nazionale*, 21 Maggio 1919.

askerlerinin kurlsız davranışlarıyla işgal bölgelerinde Yeni Makedonya meydana getirdiklerini belirten Eridano, İzmir'de asayişsizliğin, köylerde propagandanın devam ettiğini belirtti. Urla, Buca ve Seydiköy'de çatışma, katliam, yangın ve tecavüzlerin olduğunun rapor edildiğini bildiren Eridano, Manisa, Ödemiş ve Tire bölgesinden iç bölgelere göç olduğunu ekledi.⁶

İtalyan kaynaklarının incelenmesi sadece meseleye İtalyanların bakış açısını ve yaklaşımını yansıtmıyor. İtalyan kaynakları Avrupa kaynaklarından da söz ettikleri için dolaylı olarak o kaynaklardan faydalanmamıza da imkân sağlıyor. Bunlardan bir örnek *Il Tempo* gazetesindeki bir haberdır. Adı geçen İtalyan gazetesinde Yunanlıların İzmir ve çevresinde yaptıkları katliamlar hakkında İngiliz kamuoyundaki tepkilere dair bir haber yer almıştır. "İzmir'de Yunan Katliamları. İngiliz Basınıının İlgisi" başlıklı haberde İngiliz parlamentosundaki tartışmalar yansıtılmıştır. Buna göre İngiltere Dışışleri Bakanlığı Müsteşarı Cecil Harmsworth, Avam Kamarası'nın 27 Mayıs günkü oturumunda, İzmir'de Türklerin maruz kaldığı katliam hakkındaki bir soruya cevap vermiştir: "Harmsworth, hükümete ulaşan resmî bilgilerin sonuçlarına göre Yunanlıların İzmir'de Türk esirlere limandaki müttefik savaş gemilerinin gözü önünde katliam yaptıklarını itiraf etti." *Il Tempo, Manchester Guardian*'ın, Yunanlıların İzmir'de yaptıklarının İngiliz gemilerinin gözü önünde cereyan etmesinin çifte acı verdiğini ve bunda İngiltere'nin de sorumluluğunun olduğunu yazdığını başka bir haber olarak bildirmiştir. İtalyan gazetesinin aktardığına göre İngiliz gazetesi Manchester Guardian şunları eklemiştir: "Yunanlılar, İzmir ve Aydın'da ektiklerini biçecekler. Halk onlara karşı ayağa kalktı ve direnişe geçti. Türkler, katliamcılarını denize dökmek için bir ordu kuruyorlar. İzmir olaylarının bütün Türk dünyasını çileden çıkarttığını ve Anadolu'nun en uzak yerlerinde de yankı bulduğunu biliyoruz. Müttefik bir millet tarafından yapılan katliamlar, müttefik devletlerin hepsine eşit derecede zarar verir ve onurlarını zedeler."⁷

Yunan katliamları içerisinde 1919 yılının en dramatik mezalimi Menemen'de yaşanmıştır. İzmir'den sonra işgal sahalarını genişletmek isteyen Yunanlılar, 12 Haziran 1919 günü Bergama'yı da işgal ettiler. Burada tutunamayan Yunan birlikleri Menemen'e doğru çekilirken, 16-17 Haziran 1919 gecesi Menemen'de büyük bir katliam yapmıştır. Avrupa kamuoyunun da dikkatini çeken ve İzmir'deki İtilaf devletleri konsolosluklarının gönderdikleri temsilciler aracılığıyla incelemelerde buldukları Menemen'de, aralarında Kaymakam Kemal Bey'in de bulunduğu pek çok Türk katledilmiştir. Menemen'deki katliam duyulduktan sonra İzmir'deki İtalyan komutanlığı ve temsilciliği olay yerine sağlık malzemesi ve incelemelerde bulunmak üzere görevliler göndermiştir. Roma gemisi komutanlığı, Doktor Enea Brunetti ve bir subayı incelemelerde bulunmak üzere Menemen'e yollamıştır. Menemen'den dönen İtalyan doktor ve subay, 16 Haziran'da Yunan askerlerinin Müslüman halka karşı katliam yaptıklarını, mallarını yağmaladıklarını ve her yeri yakıp yıktıklarını tespit ettiklerini bildirmişlerdir.⁸

⁶ Eridano, "I massacri di Smirne", *Il Tempo*, 10 Giugno 1919.

⁷ *Il Tempo*, 29 Giugno 1919.

⁸ *Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Esercito, (USSME.), E3-4/3; USSME., E8-87/22; USSME., E8-87/30.*

İzmir İtalyan Konsolosu Kont Carlo Senni de, iki doktoru incelemelerde bulunmak üzere Menemen'e gönderdi. 20 Haziran günü Menemen'e giden ve beraberlerinde tıbbî malzeme de götürülen iki İtalyan doktor, Dr. Ernesto Basso ve Dr. Pietro Filippucci yaptıkları incelemelerden sonra Yunan askerî makamlarının hatalı olduğunu tespit ettiler ve İzmir'deki İtalyan temsilcisine, 21 Haziran'da aşağıdaki raporu sundular:

1. Katliamdan önceki gün Yunan yetkililer, Türklerdeki tüfek ve cephaneyi toplayarak Rum halka dağıtmışlardır.
2. Hristiyanların oturduğu evlere Haç işareti koyarak Müslümanlardan ayırmışlardır.
3. Katliamdan iki gün önce Menemen papazı, pazar günkü ibadette, Rumların, dinî ve millî duygularını Müslümanlara karşı tahrik etmiştir.
4. Bergama'dan kaçan ilk grup gelmiş ve aynı anda ilk ateşi açmışlardır.
5. Katliam, askerler ve onlarla iş birliği yapan sivil Rumlar tarafından yapılmıştır. Menemen'de yaşayan halkın hiçbir güvenceleri yok ve korku içinde yaşamaktadırlar.⁹

Menemen'deki bu katliama Avrupa kamuoyunun tepkisine aldırılmayan Yunan askerleri Batı Anadolu'nun diğer kesiminde de Türklere acı çektirmeye devam ettiler. Özellikle Aydın civarındaki hareketleri İzmir'deki İtalyan temsilciliğinin bir görevlisinin, o bölgede inceleme gezisi yapmasına yol açtı. Aydın, Yunan birlikleri tarafından ilk olarak 27 Mayıs 1919'da işgal edilmiştir. Ancak, Kuvâ-yı Milliye birlikleri Yunan askerlerini Aydın'dan 30 Haziran'da uzaklaştırdılar.

Aydın'ın işgali ve kurtarılması döneminde Yunan askerleriyle yerli Rumların yaptıklarını İtalyan belgelerinden aktarmak istiyoruz. İzmir İtalyan temsilciliğinden Mario Indelli, Büyük Menderes vadisi ve Kuşadası'ndan Aydın'a kadar yaptığı kısa gezinti hakkındaki izlenimlerini İzmir temsilcisi Kont Carlo Senni'ye 29 Haziran 1919'da bir rapor halinde sunmuştur. Indelli adı geçen raporunda; "Aydın'daki çatışmadan ve Nazilli'nin boşaltılmasından bir gün önce Yunan askerlerinin ve sivil Rumların, Karapınar bölgesine büyük zararlar verdiklerini, Germencik-Aydın arasında kalan, Yeniköy, Kadıköy ve Emir köylerini yaktıklarını, Erbeyli, Şevketiye, Tekeler, Dermencik, Ahırköy, Osmanbükü, Kürtler ve Kızılcaköy'de katliam yaparak yaktıklarını" bildirmiştir. İtalyan yetkili; Yunan işgal sahasından kaçarak İtalyan işgal bölgesine geçen Türklerin sayısının yedi-sekiz bin olduğunu kaydetmiştir.¹⁰ İstanbul'daki İtalyan Askeri Ataşesi Albay Umberto Vitaleye göre; "Yunan birlikleri ve sivil Rumlar, Türkler taarruz edince, Aydın'ı terk etmeden önce Türk mahallelerini yağmalamışlar ve üç bin Müslümanı katlettikten sonra, cinayetlerini gizlemek için Türk mahallesini yakmışlardır."¹¹ Doğu Akdeniz İtalyan Seferî Kuvvetler

⁹ *Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri-Conferenza della Pace (ASDMAE-CP.)*, Posizione: 16, Turchia, Busta: (B.), 57-54.

¹⁰ *ASDMAE-CP.*, Posizione: 16, Turchia, B. 57-50.

¹¹ *USSME.*, E3-11/2. İstanbul'dan Albay Vitale'den Başkomutanlığa, 12 Temmuz 1919.

Komutanı General Giuseppe Battistoni, Başkomutanlığa 11 Temmuz 1919 günü gönderdiği bir yazıda; “Yunanlılar, Menderes ile demiryolu arasında kalan bölgede, sistemli yakma, yıkma ve haydutluğa devam etmektedirler.”¹² tespitini dile getirmiştir.

İtalya Genelkurmay Başkanı Yardımcısı General Pietro Badoglio 18 Temmuz 1919 tarihli telgrafında, “Yunan işgalinde kalan kısmında yakma ve haydutluk eylemlerinin devam ettiğini, o taraftan İtalyan işgal bölgesine 20 binden fazla göçmen geldiğini ve bunların açık havada uyduklarını, hayatlarını devam ettirmekte büyük zorluk çektiklerini”¹³ bildirdi. Albay Vitale'den Başbakanlığa, Dışişleri ve Savaş Bakanlıkları ile Barış Konferansı'ndaki İtalyan Heyeti'ne ve Başkomutanlığa 21 Temmuz 1919'da gönderilen yazıda “İlerlemeye devam eden Yunan birliklerinin, 13 Temmuz günü, Aydın'ın 3 kilometre doğusunda, yüz kadar yaralı ve ölü vererek geri çekilmek zorunda kaldıkları ve geri çekilirken İmamköy ve Serçeköy'ü yaktıkları¹⁴ anlatılmıştır. Albay Vitale yine Başkomutanlığa 30 Temmuz 1919'da gönderdiği telgrafta da “Bir Yunan uçağının bombaladığı Nazilli'de, aralarında iki kadının da bulunduğu çok sayıda kişinin öldüğünü”¹⁵ yazmıştır.

Anadolu'daki Yunan birliklerinin ve onlarla iş birliği yapan veya bağımsız hareket eden sivil Rumların ve Rum çetelerinin katliam, soygun ve yağma faaliyetleri yılın sonraki aylarında da devam etmiştir. Müttefikler Arası Osmanlı Jandarma Teşkilatı İtalyan Temsilcisi Binbaşı Arturo Carossini, 11 Ocak 1920'de İzmir İtalyan Delegasyonuna gönderdiği raporda, “Çok zor şartlar altında yaşayan Türklere karşı Yunan askerlerinin ve askeri elbise giymiş Rumların kötü muamele ve şiddet uygulamalarının devam ettiğini” belirtip şu ibret verici olayı örnek vermiştir: 25 Eylül gecesi, Torbalı Karaköy'e silahlı olarak gelen on beş kişilik çete, “Yunan hükûmetinin emri, bir Türk'ü öldüreceğiz” diyerek, Veli Ağa oğlu İbrahim'i öldürdüler.¹⁶ Rodos'tan, Doğu Akdeniz İtalyan Seferî Kuvvetler Komutanı General Vittorio Elia'dan Dışişleri ve Savaş Bakanlıkları ile Başkomutanlığa ve Paris'teki İtalyan Heyetine 15 Kasım 1919'da gönderilen yazıda da belirtildiği gibi, “Yunanlıların; işgal bölgelerinde yaşayan Türklere karşı taciz, tehdit, korkutma ve manevî baskısı devam ederken, şiddet hareketleri, tutuklamalar ve hapse atmalar da artmıştır.”¹⁷

13 Aralık 1919'da İzmir İtalyan Temsilciliği'nden İstanbul Yüksek Komiseri'ne gönderilen rapor, aynı zamanda genel bir değerlendirme niteliğindedir: “Pek çok güvenilir kaynaktan, Yunan askerlerinin ve yerli Rum halkın işgal bölgelerindeki Müslüman halkı katletmeye, işkence etmeye ve çapulculuk yapmaya devam ettikleri yönünde bilgiler gelmektedir. İngiliz, Fransız ve Amerikan meslektaşlarımızın da,

¹² USSME., E3-3/5.

¹³ USSME., E3-10/1; USSME., E8-87/30.

¹⁴ *Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri-Affari Politici, (ASDMAE-AP.)* 1919-1930, B. 1644-7738.

¹⁵ USSME., E3-11/2.

¹⁶ ASDMAE-CP., Posizione: 16, Turchia, B. 56-45.

¹⁷ ASDMAE-CP., Posizione: 16, Turchia, B. 54-8; USSME., E3-8/4.

benimkiler gibi raporlar gönderdiklerini biliyorum. 24 Ekim'de, Karşıyaka'nın dış mahallesinde ikamet eden kunduracı Ali Bey, bazı Rumlar tarafından ağır bir şekilde yaralanmış ve soyulmuştur. Foça'da Yunan askerlerinin, köylerdeki halka zulmettikleri, üzerlerine ateş açılması sonucu ölenlerin olduğu, işkence yaptıkları ve bir kişinin burun ve kulağını kestikleri, bilinmektedir. 13 Ekim'de, askeri elbise giyen sekiz Rum, camiye topladıkları, Nif (Kemalpaşa) yakınlarındaki Başköy halkının paralarını zorla almışlar ve eşraftan Sakal oğlu Mustafa'yı ve Ali'nin eşi Dudu Hanım'ı kulak ve burunlarını keserek yaralamışlardır.”¹⁸

3. 1920

1920, Yunanlıların uluslararası bir antlaşma ile destekleyerek işgallerini kalıcı hale getirmek istedikleri yıl olarak geçmiştir. Bunu gerçekleştirmenin yolu, halk üzerinde her türlü maddi ve manevi şiddeti artırmak ve meydana gelen askeri direnişi etkisiz hale getirmek için işgal sahasını genişletmek olarak görülmüştür. Türkler açısından 1920 yılı; teşkilatlanma çabalarının hız kazandığı bir dönemdir. Anadolu'daki milliyetçi hareketle İstanbul arasındaki yaklaşım farkının derinleştiği bu dönemde, Anadolu hareketinin lideri Mustafa Kemal Paşa, halk desteğini merkezi bir yönetime dönüştürmek için çaba harcamıştır.

Üzerlerinde Yunan askeri üniforması olan yirmi kişilik bir grup 5 Ocak 1920 günü, Torbalı Karakuyu'da halka kötü muamele ve işkence yaptıktan sonra, eşraftan Hafız Süleyman'ı ve kardeşi Mehmet'i yaralayarak üç bin liralарını gasp ettiler. 8 Ocak'ta askerî üniformalı ve tüfekli on altı Rum, Keçeli'de içerisinde pek çok insanın bulunduğu camiye kuşattıktan sonra paralarını alıp bir köylüyü öldürdüler. Aynı köyde iki kulağını kesip öldürdükleri eşraftan bir kimsenin damadını ve sekiz aylık hamile olan kızı Fatma'yı da katlettiler. Zeybek elbisesi giymiş dokuz Rum 9 Ocak'ta Çambeli köyüne saldırarak halktan zorla üç bin Türk lirası aldılar. Aynı gün, öncekiler gibi zeybek elbisesi giymiş sekiz kişilik başka bir çete, Nif yakınlarındaki Ören'de halktan 4 bin Türk lirası gasp ettiler. Yoğurtçu ve Demirci köylerinin Müslüman halkı, mallarını satmak için Torbalı pazarına giderken, Yunan askeri üniforması giymiş kişilerden oluşan çete tarafından yolda soyuldular. İzmir merkeze birkaç dakikalık mesafede olan Karantina'da son iki ayda yirmi ev, Rum hırsızlar tarafından soyuldu. Urla, Ödemiş, Tire, Bayındır, Nif, Menemen ve Torbalı'daki Türk çiftliklerinde can güvenliğinin olmadığı için buraların %10'u bile ekilemedi.¹⁹

Bölgede Yunan şiddetine Rum din adamlarının verdiği desteğe dair örnekler de mevcuttur. 10 Ocak'ta, yakındaki Alaçatı köyüne giden Çeşme Metropolitinin yapılan dini törende halkı galeyana getirmesi sonucu kiliseden çıkan Hristiyanlar köyün sokaklarında Müslümanlara hakaret ederek zarar verdiler. Sonunda camiye giren Rum kalabalık, birçok halıyı çaldıkları gibi Kuran'ı ayaklarının altına alarak çiğnediler.

¹⁸ ASDMAE-CP., Posizione: 16, Turchia, B. 57-54.

¹⁹ ASDMAE-CP., Posizione: 16, Turchia, B. 57-54. İzmir İtalyan Delegasyonundan İstanbul Yüksek Komiseri'ne, 16 Ocak 1920.

Baskılara dayanamayan iki yüz kırk dokuz Türk, Alaçatı'yı terk etmek zorunda kaldılar. Alaçatı yakınındaki Karaköy'den Lokmacı Ali, Yunan jandarmasına itiraz ettiği gerekçesiyle yaralandı. Yaralı olarak İzmir'e gelen Lokmacı Ali, İtalyan hastanesine sığındı. Yine Karaköy'de üç kişiden, biri kadın olan iki kişi, kulakları kesildikten sonra öldürüldüler. Adı geçen köyden 1.330 kâğıt Türk lirası ve 827 Türk lirası altınla on sekiz yüzük, iki çift küpe ve bir altın zincir yağmalandı. 15 Ocak'ta Torbalı Bozköy'e gelen, askeri elbise giyinmiş on beş Rum'un, üç Müslümanı yaraladıktan sonra mücevher ve beş yüz Türk lirası gasp ettikleri de İtalyan belgelerinde kayıtlıdır. Keza Bornova'da otuz askerin Muhtar Mehmet oğlu Mustafa'nın evine girerek mücevher ve paralarını gasp ettikleri İtalyan makamları tarafından tespit edildi.²⁰

1920 yılındaki katliamlardan diğer örnekler de şöyledir: 27 Şubat'ta Yunan askerleri Bayındır yakınındaki Yayaköy'ün etrafını sardıktan sonra bütün halkı camide topladılar. "Bir ay önce bu köyün halkı, Hacı İlyas istasyonunu bombaladı" diyerek, halktan, aralarında muhtar, eşraf, kadın ve genç kızların da bulunduğu pek çok kişiyi tutukladılar. Acımasızca dövdükleri kişilerden Ali Çavuş öldü. Aynı günlerde Rumlar, Sirekli köyüne giderek Müslüman halkı dövdüler. Dört inek boğazladıktan sonra evlere ateş açtılar. Ölüm olayı olmamakla birlikte, yetmiş evden sadece dördü sağlam kaldı. Öte yandan 9 Mart'ta dört asker ve altı sivilden oluşan bir çete, Demirciköy'e gelerek tutukladıkları Emin Efendi oğlu Emin, Ahmet oğlu Ali, Antalyalı Abdurrahman, Karaburunlu Ömer, köy hocası ve Ahmet oğlu Hüsnü'yü köy dışına götürüp orada bıçaklayarak katlettiler. Yirmi kişinin yaşadığı Belbaşı köyünün halkı dövülerek malları yağmalandı. Ayrıca; Abduloğlu Mehmet silahla ateş edilmek ve Emine Hanım, göğüslerine kızgın yağ dökülmek suretiyle öldürülürken, Hacı Mehmetoğlu İsa'nın kulakları kesildi. Adı geçen köyden Karaçoban oğlu Kadir'in iki ineği çalınırken, Ramazan yaralandıktan sonra at, inek ve tarım aletleri götürüldü. Doğançılar, köyünden Sofuoğlu Yaşar, Rum eşkıya tarafından köyün dışına götürülerek öldürüldü. Karaağaç köyünden Hatice'nin evine giren eşkıyalar paralarını ve değerli eşyalarını çaldılar. Rum çetesi, Karaağaç köyünden çoban Mehmet Çavuşoğlu Mehmet ve Sadık'ı, sürüleriyle birlikte yanlarında götürüp döverek soydular. Demirci köyü imamı Sadreddin Efendi ağaca bağlandıktan sonra testereyle, Ahmet Efendi de bıçaklanarak öldürüldüler.²¹

4. 1921 ve 1922

1921 Anadolu'daki Türk-Yunan Savaşı'nda en şiddetli çatışmaların yaşandığı yıldır. Kuvâ-yı Milliye'den düzenli orduya geçmeyi başaran Ankara Hükûmeti, Yunan ordusunu Anadolu içlerinde durdurmayı başarmıştır. Bunlar kadar önemli diğer bir gelişme de, 21 Şubat-12 Mart 1921 tarihlerinde toplanan Londra Konferansı'na Ankara Hükûmeti'nin de davet edilmesidir. 1921 yılının Yunanistan bakımından iyi geçmediği söylenebilir. Askeri bakımdan kazandığı mevzileri kaybetmeye başlayan Yunanlılar, işgal altında

²⁰ ASDMAE-CP., Posizione: 16, Turchia, B. 57-54. İzmir İtalyan Temsilciliği'nden İstanbul Yüksek Komiseri'ne, 29 Ocak 1920.

²¹ ASDMAE-CP., Posizione: 16, Turchia, B. 57-54. İzmir İtalyan Temsilciliği'nin 624 numaralı raporu, 14 Mayıs 1920.

yaşayan Türklere karşı uyguladıkları şiddeti artırmışlardır. Bu şekilde davranmak suretiyle halkın Türk ordusuyla arasındaki gönül bağını koparmayı ve otoritelerini baskın tutmayı amaçlamışlardır.

1921'de Aydın civarında yaşananlardan birkaç örnek vereceğiz. Yunan birlikleri 4-5 Eylül gecesi; Torbalı, Tire ve Ödemiş yakınlarındaki köyleri yakarak tahrip etmişlerdir. Buralarda yaşayan Türklere katledilenler olduğu gibi çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu iki yüz otuz Müslüman, Yunan zulmünden kaçarak İtalyan bölgesine geçmişlerdir. 8-9 Eylül gecesi de durumları içler acısı olan ve öldürülmekten korkan başka altı yüz kişilik bir göçmen grubu daha İtalyan bölgesine geçmiştir. Balatçık'tan Aziziye'ye kadar Torbalı civarındaki bütün Türk köyleri, 10-11 Eylül gecesi, yaklaşık yüz kişilik Yunan birliği tarafından yakılıp tahrip edilmiştir.²²

1922 yılına girildiğinde; Sakarya Meydan Muharebesi'ni kazanan Türk ordusu, Yunan ordusunun taarruz gücünü kırarak, karşı saldırıya geçebilecek duruma gelmiştir. Askeri ve diplomatik sürecin devam ettiği bu dönemde Anadolu'da Yunan şiddeti de devam ediyordu.

21 Mart 1922 tarihli bir belgeye göre, Yunan askerleri, Karatepe köyünde, aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu sivil halkın büyük çoğunluğunu üç camide toplayarak ateşe vermişler ve yüz elliden az sayıda olmayan insan ölmüştür. Aynı belgeye göre, Torbalı kazasının köyleri Çakırbeyli, Saipler, Bozköy, Değirmendere, Akçaköy, Yeniköy, Cumalıköy ve Tekeköy, Yunan hava akınına maruz kalmışlardır. Değirmendere köyünde pek çok Türkün, sırtlarına, yük hayvanları gibi palan vurulmuş ve Yunan askerleri sırtlarına binmiştir.²³

Yılın ilerleyen aylarında da benzer pek çok olay yaşanmıştır. Kuşadası Muavin Konsolosu Costa Sanseverino, bölgede yaptığı incelemelerden sonra İzmir Başkonsolosu'na 5 Haziran 1922'de bir yazı göndermiştir. Yazıya göre; Yunan kuvvetleri tarafından Yeniköy halkının, aralarında eşraftan Hacı İbrahim ve İlyas Efendi'nin de bulunduğu, hemen hemen hepsinin (yirmi iki erkek, pek çok kadın ve çocuk) öldürüldüğü anlaşılmıştır. Aynı belgeye göre Yunanlılar, bir ay kadar önce girdikleri Yeni Pazar'da pek çok evi yakmışlar ve on beş kadar Türkü öldürmüşlerdir.²⁴

1. 1922 yazı da Türkler için zor geçmiştir. İzmir'den İstanbul'a 18 Temmuz 1922'de gönderilen yazıya göre şu olaylar yaşanmıştır:
2. Çamlar'da iki kasap katledilmiş ve hayvanları çalınmıştır.
3. 13 Haziran gecesi Foça yakınındaki Bağarası'nda, Muammer'in evine zorla giren Yunan askerleri, eşini, başını bıçakla keserek vahşice öldürmüşlerdir. Foça'daki gibi Urla, Karaburun ve Çeşme'de, yol üzerinde Müslüman cesetleri bulunmuştur.

²² ASDMAE-CP., Posizione: 16, Turchia, B. 57-54; ASDMAE-AP., 1919-1930, B.1666-7787. Anadolu Jandarma Komutanlığı'ndan Doğu Akdeniz İtalyan Seferi Kuvvetler Komutanlığı'na, 14 Ekim 1921.

²³ ASDMAE-Ambasciata d'Italia in Turchia (ASDMAE-AIT.), B. 246-4. İzmir İtalyan Konsolosluğu'ndan İstanbul Büyükelçisine, 21 Mart 1922.

²⁴ ASDMAE-AIT., B. 246-6.

Haziranın ortasına doğru, Bornova yakınındaki Hamitler'de iki Türk katledilmiştir.

4. Menemen'in Müslüman mahallesindeki evler haksız yere aranmış ve hırsızlık, irza geçme, dövme, yaralama gibi hayasızlıklar yapılmıştır.
5. Buca yakınlarında dört kadın tecavüz edildikten sonra öldürülmüş ve soyulmuşlardır.
6. Naipli yakılmış, insanları öldürülmüş veya tutuklanmışlardır. Yunan birlikleri ve Rum çeteleri yağmaya devam etmektedirler.

Bu olaylara ek olarak şu hadiseler kaydedilmiştir:

- Torbalı yakınındaki Armutlu ve Tahtacı köylerinde Yunan askerleri, Türk kızlarını kaçırmak için ırzlarına geçtiler. Benzer olaylar İzmir'e çok uzak olmayan diğer köylerde de tekrarlanmıştır.
- 31 Mayıs'ta, Urla'da devriye gezen bir Yunan askeri on üç yaşındaki Necib'i canice öldürmüştür.
- Haziran'ın ilk haftasında Ermeni-Rum çeteleri, Akhisar'a 8 kilometre uzaklıktaki Yumru'da iki değirmenciye değirmenlerinde, Akhisar'a beş kilometre uzaklıktaki Çağlak Boğazı'nda bir erkek ve bir kadını, Akhisar'a 12 kilometre uzaklıktaki Gökçe Ahmet köyünde iki erkeği öldürmüşlerdir.
- Mayıs'ta bir Rum-Ermeni çetesi Akhisar'a on kilometre mesafedeki Sazoba'da, aralarında kadınların da bulunduğu on kadar kişiyi öldürmüşlerdir.
- Sard civarındaki Ilıca'nın dört köyü yakıldıktan sonra yağmalanmıştır.
- Ödemiş yakınındaki Karaköy halkı, yakılmak için camiye kapatılmışsa da, bir subay bu girişimi önlemiştir. Halk serbest bırakıldıktan sonra cami tahrip edilmiş, aynı şekilde evler de yağmalandıktan sonra yakılmıştır.²⁵

26 Ağustos 1922 sabahı başlayan Türk taarruzuna direnemeyen Yunan birlikleri hızla geri çekilirken, geçtikleri yerleri yakıp yıkmışlardır. İtalyan belgeleri İzmir'e doğru kaçan Yunan ordusunun yaptığı tahripleri de izlemeyi mümkün kılmaktadır. 2 Eylül 1922 tarihli belgede, Uşak'ın tahliye edilmeden önce Yunanlılar tarafından yakıldığı ve halkın öldürüldüğü, Kütahya'nın ve diğer Türk köylerinin de geri çekilirken, sistemli şekilde tahrip edildiği²⁶ kaydedilmiştir. Yunan ordusunun İzmir güzergâhında bulunan diğer yerleşim yerleri de aynı akıbete uğramıştır. Diplomatik yazışmalardan anlaşıldığına göre; Menemen-Salihli-Turgutlu-Manisa ve buralara bağlı bütün köyler, İzmir'e doğru kaçmakta olan Yunanlılar tarafından yakılmıştır.²⁷ Geri çekilen Yunan birliklerinin

²⁵ ASDMAE-AIT., B. 246-6. İzmir Başkonsolosu Carlo Senni'den İstanbul Büyükelçisi'ne.

²⁶ ASDMAE-AIT., B. 251-3. Senni'den İstanbul Büyükelçiliği'ne.

²⁷ USSME., E3-38/1. Senni'den İstanbul Büyükelçiliği'ne, 7 Eylül 1922.

yolları üzerindeki Türk yerleşim yerlerini tahrip ettikleri ve yaktıkları hakkında İtalyan gazeteleri de haber verdiler. Onlardan birisi olan *Avanti!*'nin yazdığına göre, Yunan birlikleri geri çekilirken güzergâhtaki bütün kent, kasaba ve köyleri yaktılar.²⁸

Geri çekilen Yunan birliklerinin yaptıkları hakkında son bir yazı 4 Ekim 1922 tarihli İzmir Müttetiklerarası İrtibat Subayı Yarbay Eduardo Giordano'dan İstanbul İtalyan İşgal Komutanlığı'na gönderilen yazıdır: "Yunan ordusunun Afyon'dan İzmir'e çekilirken, pek çok katliam, yağma yaptığı ve yerleşim yerlerini yaktığı güvenilir kaynaklar tarafından söylendi. Geri çekilirken, bütün şehir ve köyleri keyfi olarak ve sistemli bir şekilde yaktılar. İzmir'i terk ettikleri gün pek çok Müslümanı, hiçbir neden olmadığı halde, tutuklayarak beraberlerinde Yunanistan'a götürdüler."²⁹

Basından da bir örnek vereceğiz. İzmirli bir İtalyan ailesine mensup ve bağımsız gazetecilik yapan G. Filippucci Giustiniani'nin gönderdiği yazılar İtalyan gazetelerinde yayınlandı. Zaferden sonra Yunan işgalinden kurtarılan bölgeleri gezen Giustiniani'nin izlenimleri İtalyan gazetelerinde yayınlandı. İtalyan gazeteci bu seyahatlerden birisini de Manisa ve civarına yaptı. Giustiniani'nin gün belirtilmeden "Alaşehir, İzmir'den 110 kilometre. Ekim" notuyla kaleme alınan yazısında, Amerikalı *New York Herald* muhabiri Prentiss ve isimlerini vermediği diğer iki Türk gazeteciyle yaptıkları seyahat anlatılmaktadır. Zor şartlar altında yapılan tren seyahatinde demiryolu boyunca yakılmış evleri, moloz yığınlarını, kireçli ağaçları ve hemen her tarafta muazzam tahribatı gözleyerek Alaşehir'e kadar gelmişlerdir. "Sakinleriyle Yakılan Bir Köy" alt başlıklı kısımda Giustiniani, İzmir'e 31 kilometre uzakta olan Menemen'de Türk vatandaşların ve yöneticilerin, yabancı gazetecileri selamlamak için istasyona geldiklerini belirtmektedir. Bölgede hiçbir Rum'un kalmadığına dikkat çeken yazar, Papulas'ın, sivil Rum halkın Yunan ordusunun peşinde İzmir'e doğru yola çıkmalarını söylediğini ifade etmektedir. Bölgedeki Türk komutanın, Yunan askerleri ve Rum çetelerinin 5 Eylül'den beri bölgeyi terk ettiklerini söylediğini aktarmaktadır. Ziyaret ettikleri yerlerde askerlerin kendilerini görünce saygıyla ayağa kalktığını, hiçbir kadınlara karşılaşmadıklarını, nadiren tarlalara dağılmış çocuklar gördüklerini anlatmakta ve şu çarpıcı cümleleri kurmaktadır: "Bir kez gördüğüm bu medeniyetler çatışmasını, aralarında, ağzı hala dua ediyormuş gibi görünen beyaz sakallı yaşlı bir imamın da bulunduğu delik deşik edilmiş olarak bir su kuyusuna atılmış on sekiz cesedi asla unutmayacağım." "Kundakçı Birlik Teşkilatı" başlıklı kısımda Manisa'da karşılaştığı manzarayı anlatmaya "şaşkın bir uğultu yeni bir mezarlığa geldiğimizi haber veriyor" ifadesiyle başlamaktadır. Aslında bu ifade bile Manisa'da neler yaşandığını özetlemektedir. "Nazik Manisa Valisi bize 40 bin 750 ev yandı diyor" ifadesiyle şöyle devam etmektedir: "Bu bölgede Yunan askerleri, Albay Filippo komutasında yangın birlikleri kurduklarını ilan etmişlerdi. Şehre hâkim bir minareden baktığımızda, sonu gelmez korkunç bir manzara görüyorduk. 40 bin kişinin yaşadığı bu kentteki bütün

²⁸ *Avanti!*, 9 Settembre 1922.

²⁹ *ASDMAE-AP*, 1919-1930, B. 1677-7813; *USSME*, E3-38/12.

camiler tahrip edilmiş, nüfus ve dil olarak %90'ı Türk ve Müslümanlardan meydana gelen kentin bütün iç kesimleri yakılmış. Manisa'da, artık olmayan koleksiyonlara kadar her şey yok edilmiş. Keza, demiryolu açısından son derece önemli Kasaba (Turgutlu) da aynı şekilde yakılmış, yıkılmış."³⁰

5. Sonuç

Mondros Mütarekesi'nden sonra, İtilaf devletlerinin Anadolu'da yaptıkları işgallerle İzmir'in işgali; "kamu düzenini sağlamak" ve "Türklerin Hristiyanları katletmesini önlemek" gibi gerekçelere dayandırılmıştır. Gerçekte Türklerin Hristiyanları katletmesi söz konusu olmadığı gibi, asıl katliama maruz kalan Türkler olmuştur.

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrıldıktan sonra hiçbir mağlup ülkenin karşılaşmadığı bir muameleye tabi tutuldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden silinişinde Yunanistan'a özel bir misyon yüklenmek istendi. İngiltere ve Fransa, Çanakkale Muharebelerinde ağır yenilgi almış olmalarının da getirdiği hınçla Osmanlı Devleti'ni parçalamada Yunanistan'ı kullanmak istediler. Anadolu'nun parçalanmasında Yunanistan da gönüllü bir rol üstlendi. Yunanistan'ın Batı Anadolu'ya hâkim olarak "vatan" yapma hedefinde İzmir'in işgali çok önemli bir aşama olarak tasarlandı. Bu hedefe ulaşmada, İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Yunanistan'a ihtiyaç duyduğu her türlü yardımı vermesi yeterli değildi. Hedef coğrafyada yaşayan yüz binlerce Türkün, Yunanistan'ın egemenliğinde yaşamayı kabul emesi gerekiyordu. Bunun mümkün olmadığını en iyi Yunanlılar bildiğinden, Türklerle yönetimlerini zorla kabul ettirmek istediler. Son derece zalimane yöntemlerle, sivil halka yönelik katliamları da içerdiği belgelenmiş olan bu işgal dönemindeki savaş ve imha teknikleriyle hunharlık bir şeyle izah edilebilir: Müttefiklerinin de desteğini almanın güveniyle, yüzlerce yıl egemenliklerinde yaşadıkları Türklerden bunun intikamını almak.

Yunan mezalimi o dönemde Osmanlı Devleti tarafından İtilaf devletleri nezdinde protesto edildi ve yabancı dilde yapılan yayınlarla da dünya kamuoyuna duyuruldu. Bunlar ve daha sonra yapılan yayınlar faydalı olmakla birlikte en azından teoride Yunanistan'ın "müttefiki" olan İtalyan makamlarının tespit ettiği Yunan mezalimini de ortaya koymak tartışmaya ciddiyet ve yeni bir boyut kazandırmaktadır. Daha o dönemde sivil ve asker İtalyan yetkililer tarafından tutulan ve mazlum Türklerin yaşadıklarını gösteren bu kayıtlar son derece önemliydi ve Yunanlıları çok rahatsız etti. Bunun içindir ki, İzmir'de yaşayan İtalyanlar da Yunan yönetiminin baskılarına maruz kaldılar.³¹

³⁰ G. Filippucci Giustiniani, "A Traverso le strade tragiche dell'Anatolia", *Il Messaggero*, 22 Ottobre 1922; G. Filippucci Giustiniani, *Dieci anni di viaggi politici in Oriente, Turchia-Grecia-Egitto-Palestina-Siria (1914-1924)*, Roma: Casa Editrice M. Carra & C. Di Luigi Bellini, (ty), s. 251. Giustiniani'nin izlenimleri, bilgi yanlışları ve tercüme hataları olmakla birlikte bazı Türk gazetelerinde de yer aldı: *Yeni Gün*, 13 Şubat 1923; *Ahenk*, 26 Şubat 1339.

³¹ İzmir'deki Yunan askerî ve sivil idaresini şiddet ve haksız uygulamalarına maruz kalan İzmir'de yaşayan İtalyanlar, durumu İtalya Dışişleri Bakanlığına bildirdikleri gibi Yunan idaresini de protesto ettiler. *L'Idée Nazionale*, 18 Ottobre 1920.

Baskılara rağmen işgal dönemi sona ererken de İtalyan makamları ve bazı İtalyan gazeteciler, Yunan mezalimi hakkındaki tespitlerini dünya kamuoyuna duyurmaya devam ettiler.

İncelediğimiz İtalyan kaynakları, Anadolu'da yaşayan yerli Rumların da Yunan askerleriyle birlikte katliam, yağma ve diğer mezalimlere katıldıklarını bütün açıklığıyla göstermektedir. Yerli Rumlar, çoğu zaman Yunan askeri üniforması giyerek çapulculuk yapmışlardır. Yerli Rumların, yüzlerce yıl birlikte yaşadıkları Türklere karşı yaptıkları kötülüklerin, Anadolu'daki Yunan makamlarının müsamahasıyla yapıldığı gerçektir. Pek çok İtalyan belgesinde Yunan askerleri ile yerli Rumların iş birliği yaptıkları ve askeri elbise giyerek eşkıyalık ettikleri yazılmıştır. İtalyan belgelerinde verilen bilgilere göre; Rum din adamları da Türklere karşı hareketlerde ön planda yer almışlardır. Yunan askerlerinin ve yerli Rumların Türklere karşı yaptıkları mezalim; hiçbir gerekçe göstermeden ve vahşice adam öldürmek, hırsızlık ve yağma yapmak, adam kaçırmak, haksız yere hapse atmak, kadınların ırzına geçmek, eşkıyalık, camileri tahrip ederek Müslümanların kutsal kitabı Kuran-ı Kerim'i ayaklar altında çiğnemek, sürgün, darp, gasp ve bunun gibi maddi ve manevi baskılar şeklinde yapılmıştır.

Lozan Barış Antlaşması'nı izleyen dönemde Türkiye Cumhuriyeti, Yunanlıların Anadolu'da yaptıklarını alicenap bir şekilde geçmişte bırakarak Yunanistan ile iyi ilişkiler kurmayı tercih etti ve bunu da başardı. İki ülke arasında 1930'larda dostluk ekseninde gelişen ilişkiler, Romanya ve Yugoslavya'nın da katıldığı Balkan Antantı'nın temellerinin atılmasını sağladı. 1934 yılından Yunanistan eski Başbakanı Venizelos'un Mustafa Kemal Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermesi anlamlıdır. Bu, ikili ilişkilerde gelinen aşamayı açıkça ortaya koyduğu gibi, geçmişin geleceği ipotek altına almasına fırsat verilmediğini gösteren bir adım oldu. 1940'larda Anadolu halkı, kendisi yiyecek ekmeğe muhtaçken, Yunan halkına hububat yardımında bulunma cömertliğini gösterdi. Türk milletinin bu soylu davranışlarının ne kadar karşılık bulduğu ne yazık ki geçen yılların ardından yerini soru işaretlerine bıraktı. Müttefiklerin 1947 Paris Antlaşması ile İtalya hâkimiyetindeki Rodos ve On İki Ada'yı Yunanistan'a hediye etmeleri Yunanlıları şımarttı. 1950'lerde Kıbrıs'ın da ilhaki için mücadeleye başlayan Yunanistan ile ilişkiler bozuldu. Yunanistan 1994'te, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu topraklarına ayak bastığı 19 Mayıs 1919'u "Pontus Helenizm'inin Soykırımını Anma Günü" olarak kabul etti. Hem suçlu hem güçlü rolünü eski müttefiklerinin desteğiyle oynamaya başlayan Yunanistan'a, geçmişten gereken ders ve sonuçları çıkaracağı umuduyla Lozan Barış Anlaşması'nın 59. Maddesi'ni³² hatırlatmak gerekli ve yararlıdır.

³² Lozan Barış Antlaşması'nın 59. Maddesi şöyledir: "Yunanistan, savaş yasalarına aykırı olarak Anadolu'da Yunan Ordusunun veya idaresinin eylemlerinden doğan zararların tamiri mecburiyetini tanır." "Lozan Sulh Muahednamesi", *Düstur*, Üçüncü Tertip, 5 (11 Ağustos 1339-19 Teşrinievvel 1340), İstanbul: Necmi İstikbal Matbaası, 1931, s. 60.

Kaynaklar / References

Arşivler

Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri

Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Esercito.

Gazeteler

Ahenk, 26 Şubat 1339.

Avanti!, 9 Settembre 1922.

Corriere d'Italia; 20 Maggio 1919.

Il Tempo, 29 Giugno 1919.

L'Idea Nazionale, 20, 21 Maggio 1919. 18 Ottobre 1920.

Yeni Gün, 13 Şubat 1923.

Kitap ve Makaleler

Çelebi, Mevlüt. "Bir İtalyan Gazetecinin Kaleminden İzmir'in İşgali". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* (İzmir'in İşgali Özel Sayısı). XIX (2019): 131-154.

Çelebi, Mevlüt. "İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi". *XV. Türk Tarih Kongresi, (Ankara, 11-15 Eylül 2006), Kongreye Sunulan Bildiriler*. 5. Ankara: TTK Yay., 2010: 2335-2350.

Çelebi, Mevlüt. "İtalyan Arşiv Belgelerinde İzmir'in İşgali", *XIV. Türk Tarih Kongresi, (9-13 Eylül 2002), Kongreye Sunulan Bildiriler*. III. Ankara: TTK Yay., 2006: 45-56.

Çelebi, Mevlüt. *İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922) Grek Massacre in Anatolia on Italian Archives Documents (1919-1922)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2010.

Eridano. "I massacri di Smirne". *Il Tempo*, 10 Giugno 1919.

Giustiniani, G. Filippucci. "A Traverso le strade tragiche dell'Anatolia". *Il Messaggero*, 22 Ottobre 1922.

Giustiniani, G. Filippucci. *Dieci anni di viaggi politici in Oriente, Turchia-Grecia-Egitto-Palestina-Siria (1914-1924)*. Roma: Casa Editrice M. Carra & C. Di Luigi Bellini, (ty).

"Lozan Sulh Muahednamesi". *Düstur*. Üçüncü Tertip. 5 (11 Ağustos 1339-19 Teşrinievvel 1340), İstanbul: Necmi İstikbal Matbaası, 1931.

Yazar Hakkında / About Author

**Prof. Dr. Mevlüt ÇELEBİ | Ege Üniversitesi |
mevlutcelebi[at]yahoo.com | ORCID: 0000-0001-8244-661X**

Ürgüp/Nevşehir'de doğdu. Lisans eğitimini Ege Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yaptı. Doktorasını Dokuz Eylül Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra Manisa'da Celal Bayar Üniversitesi'nde çalıştı. 2007 yılında Ege Üniversitesi'ne döndü. Şu anda aynı üniversitede Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde çalışmaktadır. Bilimsel çalışmaları ağırlıklı olarak yakın dönem Türkiye-İtalya ilişkileri hakkındadır. Millî Mücadele dönemi ilişkilerini doktora tezi olarak inceledikten sonra iki dünya savaşı arası dönem Türkiye-İtalya ilişkileri hakkında araştırmalarına devam etmektedir. Pek çok defa İtalya'ya araştırma yapmak üzere gitmiştir. İtalya'da Dışişleri Bakanlığı ve Ordu Arşivlerinde çalışmıştır. Prof. Dr. Çelebi'nin Türkiye-İtalya ilişkileri dışında Millî Mücadele dönemi, Atatürk heykelleri, hatıralar ve Türk basını hakkında pek çok kitap ve makalesi yayınlanmıştır. Çeşitli uluslararası toplantılara katılarak bildiriler sunmuştur.

**Prof. Dr. Mevlüt ÇELEBİ | Ege University |
mevlutcelebi[at]yahoo.com | ORCID: 0000-0001-8244-661X**

He was born in Ürgüp/Nevşehir. He completed his undergraduate education at Ege University, Department of History. After completing his PhD at Dokuz Eylül University, he worked at Celal Bayar University in Manisa. In 2007, he returned to Ege University. He is currently working at the Department of History, Faculty of Literature at the same university. His scientific studies are mainly on the recent relations between Türkiye and Italy. After analyzing the relations of the period of the National Struggle as his doctoral thesis, he continues his research on Türkiye-Italy relations in the period between the two world wars. He has traveled to Italy many times to conduct research. He worked in the Archives of the Ministry of Foreign Affairs and the Army in Italy. Apart from Türkiye-Italy relations, Prof. Dr. Çelebi has published many books and articles on the period of the National Struggle, Atatürk statues, memoirs and the Turkish press. He has participated in various international meetings and presented papers.